

**ЯВИЩЕ СИНОНІМІЇ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ НОВОГО ЦИВІЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

© Шевченко М., 2006

У статті розглянуто проблему синонімії в українській термінології цивільного права. Проаналізовано семантичну і структурно-граматичну особливості термінологічних синонімічних об'єднань. Дослідження проведено за новим Цивільним кодексом України.

The article touches upon the problem of synonymy in modern Ukrainian terminology of civil law. The author analyzes semantic and structural particularities of the terminological synonymous combinations. The research was made according to the new Civil code of Ukraine.

На шляху становлення й формування терміносистем різних галузей знань відбуваються певні лексико-семантичні процеси, що впливають на подальше функціонування термінів в умовах відповідного контексту. На відміну від загальномовної сфери вжитку, де синоніми співіснують, доповнюючи один одного, термінологія має справу насамперед із поняттями, добираючи до кожного з них одну, найточнішу назву [7, с. 27]. Це робить синонімію найпоширенішим лексико-семантичним явищем у термінопросторі будь-якої сфери знань.

На сьогодні маємо ряд найновіших вітчизняних наукових публікацій з відповідним баченням проблеми синонімії в різних терміносистемах: І. Волкової (фізична термінологія) [10, с. 9–12]; І. Козловець (фінансово-кредитна термінологія) [17, с. 103–105]; Н. Краснопольської (термінологія менеджменту) [21, с. 111–114]; Т. Лепехи (термінологія судово-медичної експертизи) [23, с. 141–145]; Т. Михайлової (науково-технічна термінологія) [25, с. 53–57]; Т. Соколовської (термінологія генетики) [38, с. 171–174]; М. Сташко (бібліотечна термінологія) [39, с. 178–180]. О. Тур (термінологія землеустрою та кадастру) [44, с. 221–224]; Н. Цимбал (термінологія органічної хімії) [47, с. 187–191].

Мета поданої розвідки – проаналізувати специфіку синонімічних відношень у структурі терміносистеми цивільного права України, виявити наявні лексико-семантичні та структурно-граматичні особливості функціонування термінів-синонімів у зазначеному контексті.

У терміносистемі права синонімія вважається поширеним явищем. «Руська Правда» – перший кодифікаційний збірник правових норм, що також фіксував синонімічні терміни. Це свідчить про діахронічний аспект проблеми, яка виявляє свою специфіку й на рівні синхронії. У цьому документі поряд із терміном *добытокъ «майно»* вживалися слова *животь, жизнь*, що позначали поняття «*майно, спадщина*» [28, с. 138]. Нині лексема *право* та похідні від неї утворюють синонімічні об'єднання. Так, на позначення поняття «який спирається на закон» уживаються лексеми *правоправний* і *законний*. Фахівця із правознавства називають *правник* і *правознавець, юрист*, розм. *правовик*, заст. *правовід, юриста*; на позначення поняття «пов'язаний із законодавством, правовими нормами й практичним їх застосуванням» паралельно вживаються терміни *правничий* і *юридичний*; «сукупність наук, які вивчають закони» називають *правознавство* і *юриспруденція* [8, с. 36].

Незважаючи на те, що генетично правнича термінологія сягає періоду Київської Русі, до цього часу в ній залишається багато невирішених питань, пов'язаних із проблемою синонімії. Окремі вчені (як спеціалісти-правники, так і лінгвісти) застерігають від застосування термінів-синонімів у праві для визначення певного поняття, називаючи це одним із найпоширеніших порушень принципу єдності юридичної термінології: Н. Артикуца [6], Ю. Зайцев [15; 16],

О. Кононов [18], А. Корж [19], І. Лаптії [22], В. Породько [29], О. Сербенська [30], Г. Сергєєва [31], Л. Симоненко [34], В. Тертишник [41], А. Токарська [43], І. Янчук [49]. Зокрема, В. М. Савицький вважає, що домогтися повного виведення синонімії з термінології законодавства в правових нормах можна при народженні нової галузі права, коли для неї можна заново розробити й стандартувати термінологію [19, с. 76].

Унікальним явищем, яке ще перебуває на початку лінгвістичних досліджень та всебічної оцінки щодо терміновжитку, є вітчизняна юридична термінологія, представлена в новому Цивільному кодексі України від 16.01.2003р. (далі ЦК) [49, с. 36]. Юридична мова цього основного цивільного законодавчого акта також фіксує явище синонімії термінів, малорозглянуте у вітчизняній науковій літературі. Аналіз останніх досліджень і публікацій з окресленої проблематики свідчить, що висновки вчених, як правило, мали загальний оглядовий характер і ґрунтувалися на текстах ЦК УРСР 1922 р. [3], ЦК УРСР 1963 р. [4] або проекту нового ЦК України. Наприклад, ще у 1997 році, коли тривала робота над новим ЦК України, Ю. Зайцев до труднощів у вживанні понять цивільного права відносив такі терміни, як: *справа – діло, строк – термін, власник – утримувач*. До прийняття нового ЦК України на практиці як рівнозначні використовувались терміни *житловий будинок – жилий будинок; філія – філіал; перевезення – перевозка*. Вбачається, що перші є правильними, оскільки другі – кальки з російської мови (причини цього екстралінгвальні). У ЦК України терміни *житловий будинок, філія, перевезення* закріплені офіційно.

На жаль, ще не досягнуто єдності думок серед учених щодо проблеми синонімії в терміносистемах. Сформувався два погляди: 1) небажаність, навіть шкідливість синонімів у термінологічній лексиці, але разом з тим визнається й неможливість практичного їхнього усунення; 2) синоніми в терміносистемах розглядаються як природний вияв розвитку лексичної системи літературної мови [40, с. 328].

Енциклопедія «Українська мова» тлумачить синоніми як слова (переважно однієї частини мови) або їхні окремі значення, а також стійкі словосполучення, афікси, словотвірні типи, граматичні форми, зокрема синтаксичні конструкції, що при повній чи частковій формальній відмінності мають тотожні значення (з можливими відмінностями у стилістичній та граматичній характеристиках та в сполучуваності) [45, с. 539]. Відповідно до сучасних уявлень про синонімію в дослідженні користуємося номінаціями «терміни-синоніми», «термінологічні синоніми», «синонімічні терміни»; основною одиницею термінологічної синонімії вважаємо «термінологічне синонімічне об'єднання». Під «термінологічним синонімічним об'єднанням», слідом за Т. Михайловою, розуміємо «відносно незамкнену синхронічну групу термінів, у якій виникають процеси, що спричиняють її зміну внаслідок: а) входження запозичень чи новостворених питомих термінів; б) вилучення окремих синонімів через невідповідність останніх сучасним вимогам чи нормам сучасної української літературної мови або через вихід з ужитку застарілих термінів тощо» [25, с. 55].

Розуміння й правильний добір синонімів висувається на одне з перших місць у терміносистемі цивільного права, до якого найчастіше звертаються пересічні громадяни. Спробуємо розібратися у випадках небажаної синонімії в інституті спадкування, який увійшов до книги 6-ої «Спадкове право» ЦК України [5].

Основні поняття спадкового права з'явилися ще в римському праві. У правовій літературі найчастіше спадкове право в об'єктивному й у суб'єктивному значенні позначають одним терміном *спадкове право* [11, с. 744]. У ЦК України функціонують два терміни: для позначення спадкового права в об'єктивному значенні термін *спадкове право*, а для позначення цього права у суб'єктивному значенні – *право на спадкування* [5, с. 235–236]. Чи можна розглядати ці терміни як синонімічні варіанти? Ще В. І. Серебровський у своїй роботі «Нариси спадкового права» писав: «У нашій літературі й у судовій практиці терміни *спадкове право* і *право на спадкування* нерідко вважаються синонімами. На нашу думку, цим поняттям властиве все-таки неоднакове значення. Право спадкування – це суб'єктивне право даної особи. Спадкове право – це сукупність правових норм, що регулюють відоме коло відношень, пов'язаних зі спадкоємством» [33, с. 43–44]. Як об'єктивне спадкове право є одним з інститутів цивільного права [46, с. 7; 14, с. 73]. Оскільки ЦК

Україні називає суб'єктивне право *правом на спадкування*, то й для позначення суб'єктивного права особи необхідно вживати саме цей термін.

Розглянемо інший приклад. Аналізуючи норми ЦК України, знаходимо небажану синонімію щодо позначення часу відкриття спадщини. Ч.2 ст. 1220 ЦК України часом відкриття спадщини визначає день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою [5, с. 235], а ст. 1218 – момент відкриття спадщини [5, с. 235]. Отже, спостерігаємо синонімію *день – момент*. Вважаємо, що у статтях ЦК України слід залишити термін *день відкриття спадщини*, оскільки відкриття спадщини пов'язане, перш за все, з днем смерті спадкодавця, що знаходить своє закріплення у свідоцтві органів реєстрації актів цивільного стану або іншому документі, виданому у встановленому законом порядку. Підтверджує наш вибір зазначеного терміна тлумачення іменників *день, момент* у «Новому тлумачному словнику української мови». Іменник *день* має значення: 1) частина доби від сходу до заходу сонця, від ранку до вечора; 2) час, який дорівнює 24 годинам; доба; 3) календарна дата, встановлена для чого-небудь; 4) час, період у житті людини, народу [26, с. 730]. Названий словник трактує слово *момент* як 1) те саме, що мить; 2) певний проміжок часу, етап у житті, у розвитку чого-небудь; 3) окремий бік якогось явища; супровідні умови або які-небудь обставини; 4) числова характеристика розподілу, що має велике значення в механіці та теорії імовірності [26, с. 679].

Безперечно, семантичні характеристики слова *день* адекватніше реагують на потрібну смислову ситуацію, тож саме термін *день відкриття спадщини* вважаємо цілком виправданим.

Вітчизняний законодавець у сучасній термінології цивільного права вживає термінологічні синоніми, напр.: *статутний фонд* і *статутний капітал*. Так, ст. ст. 144–145, 147–149, 151–152 та ін. (всього чотирнадцять статей) містять термін *статутний капітал*. Хоча функціонує в кодексі й термін *статутний фонд* – ст. ст. 143, 148. Зазначимо, що у ЦК ці поняття розроблені юридичною наукою і законодавством тільки стосовно господарських товариств. Оскільки синоніми *статутний фонд, статутний капітал* різняться одним компонентом, з'ясуємо значення лексем *фонд* і *капітал* за «Словником іншомовних слів» (2000р.). *Капітал* – це вартість, яка є засобом отримання додаткової вартості шляхом використання найманої праці; капітал грошовий – кошти як джерело отримання прибутку, а також кошти, інвестовані в підприємство; капітал фізичний – капітал у формі матеріальних засобів: машин, обладнання, будівель, споруд – всього, що може бути використане для виробництва товарів або послуг [36, с. 251]. Слово *фонд* позначає: 1) запаси, ресурси, нагромадження; капітал; 2) кошти або матеріальні засоби, призначені для якої-небудь мети; 3) цінні папери, що дають прибуток; 4) громадська організація, що займається збиранням та розподілом коштів на певні соціальні потреби [36, с. 621–622].

З наведених значень впливає, що терміни *статутний фонд* і *статутний капітал* рівнозначні й тотожні за вживанням.

У сучасному законодавстві України виправданим, на наш погляд, є і функціонування такого комплексного термінологічного синонімічного об'єднання, як *найм, оренда, лізинг, чартер, фрахтування*. Терміни *найм, оренда* вважаємо абсолютними синонімами, а *лізинг, чартер, фрахтування* – відносними до перших двох. Вживаючи у ЦК терміни *найм* і *оренда* як синоніми, законодавець відступив від традицій, які були закладені континентальним цивільним правом. Зокрема, у праві Франції розрізняють найм рухомого майна й оренду нерухомості. У Німеччині, Швейцарії залежно від предмету договору розрізняють майновий найм і його різновид – оренду. До договору оренди відносять лише найм речі, що дає плоди, тобто наймач отримує право користуватися не лише самою річчю, а й вилучати із неї плоди. [13, с. 53]. До речі, слово *оренда* походить від латинського *arrendo*, що означає здаю в найми, наймаю [36, с. 407]. Тому цілком зрозуміла позиція українського законодавця, який у тексті ЦК України використав слова *найм* і *оренда* як синоніми.

З аналогічною семантикою (орендувати, здавати) у контексті ЦК функціонує слово *лізинг* (англ. *leasing*, від *lease*) [36, с. 322]. Термін *лізинг* вперше на законодавчому рівні з'явився у Законі України «Про лізинг» від 16.12. 1997 р. [9]. Згідно зі ст. 2 даного закону об'єктом лізингу може бути будь-яке нерухоме і рухоме майно, яке може бути віднесене до основних фондів відповідно до законодавства, в тому числі продукція, вироблена державними підприємствами (машини,

устаткування, транспортні засоби, обчислювальна та інша техніка, системи телекомунікацій тощо), не заборонене до вільного обігу на ринку і щодо якого немає обмежень про передачу його в лізинг (оренду) [9, с. 250].

Адекватним договору майнового найму в Повітряному кодексі (ст. 61) є договір чартера (фрахтування), за яким одна сторона (фрахтівник) зобов'язується надати іншій стороні (фрахтувальнику) за плату всю місткість одного чи кількох повітряних суден на один або кілька рейсів для повітряного перевезення пасажирів, багажу, вантажу й пошти [2, с. 27]. У «Словнику іншомовних слів» знаходимо: *чартер* (англ. charter) – договір оренди морського або повітряного перевезення вантажів [36, с. 648]; *фрахтувати* (нім. frachten) – наймати судно для перевезення вантажів [36, с. 627].

Принагідно зазначимо, що «Словник синонімів української мови» (2000 р.) подає лише: *оренда, посесія* іст.; *політок* діал. (річна оренда) [37, с. 81].

Семантичні структури термінів по-різному актуалізують семи «об'єкт оренди» та «термін оренди», що й призводить до утворення гіперо-гіпонімічних відношень між термінами *найм, оренда* (гіпероніми) і *лізинг, чартер, фрахтування* (гіпоніми). Гіперо – гіпонімічні зв'язки виявляємо в кореляції слів, що позначають рід – вид, ціле – частину.

Утворюють гіперо-гіпонімічну мікроструктуру й такі терміни: *вихід, виключення, вибуття учасників зі складу повного товариства; штраф, неустойка, пеня; виплата, відшкодування, компенсація; цінні папери, облигації, акції*.

Проаналізовані випадки свідчать про відпрацювання мовно-поняттєвих зв'язків у терміносистемі цивільного права. Як бачимо, з метою упорядкування даної термінології кожний випадок треба аналізувати окремо на основі текстів, пам'ятаючи, що юридичний термін має відповідати правилам і нормам відповідної мови, конкретній дефініції, що орієнтована на відповідну концепцію; бути систематичним, відносно незалежним від контексту, точним, якомога лаконічнішим, виразно нейтральним, благозвучним, спрямованим на максимальну відповідність (у рамках відповідної системи термінів) [18, с. 55].

У новому цивільному законодавстві існує чимало різних мовних позначень одного й того ж поняття. Переважає абсолютна синонімія.

За походженням синоніми в терміносистемі цивільного права утворюють такі типи:

- а) «запозичений термін – запозичений термін»: *кредитор – бенефіціар; чартер – фрахтування;*
- б) «запозичений термін – питомий термін»: *принципал – боржник; кредитор – потерпілий (у контексті деліктного зобов'язання); компетенція – повноваження (у контексті юридичних осіб); контрактант (сільськогосподарської продукції) – заготівельник.*

У синонімічні відношення вступають запозичений термін і кількокомпонентні словосполучення: *сервітут – право користування чужим майном; емфітевзис – право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб; суперфіцій – право користування чужою земельною ділянкою для забудови; оферта – пропозиція однієї сторони укласти договір; акцепт – прийняття пропозиції на укладання договору;*

в) «питомий термін – питомий термін»: *закінчення – сплив; утримання – догляд (у контексті зобов'язального права); передання – перехід; наймодавець – власник (житла); створення – заснування; боржник – заподіювач шкоди (у контексті деліктного зобов'язання).* Іншомовні терміни домінують за частотністю вживання. Вважаємо, що надання переваги в цивільному праві термінам іншомовного походження (для більшості з них мова-джерело – латина) виправдане, оскільки терміни є міжнародними і входять у терміносистему цивільного права разом із поняттям.

Вирізняємо терміни-синоніми, до яких входять мовні одиниці, представлені такими структурними типами:

- а) термін-слово – термін-слово: *міна – бартер; наймач – орендар; споживач – користувач; продавець – постачальник (стосовно договору поставки); сторони – учасники – суб'єкти (договору);*

- б) термін-словосполучення – термін-словосполучення: *статутний капітал – статутний фонд; матеріальна шкода – майнова шкода; моральна шкода – немайнова шкода; деліктне зобов'язання – відшкодування шкоди; комунальна власність – власність територіальної громади; неповнолітня особа – особа у віці від 14 до 18 років; звільнення кредитором боржника від його*

обов'язків – прощення боргу;

в) термін-слово – термін-словосполучення: *індосамент* – передавальний напис; *ліцензія* – відповідний дозвіл; *регрес* – зворотна вимога; *цесія* – заміна кредитора у зобов'язанні; *коносамент* – товарно-транспортна накладна; *блага* – об'єкт цивільних прав; *організація* – юридична особа; *річ* – предмет матеріального світу; *депозит* – банківський вклад; *гроші* – грошові кошти;

г) термін-словосполучення – аббревіатура: *Цивільний кодекс* – ЦК.

Найчастіше термінологічна синонімія у сфері цивільного права виявляється під час заміщення терміна-слова терміном-словосполученням, напр.: *індосант* – особа, яка передає право за цінним папером; *страхувальник* – застрахована особа; *збитки* – майнова шкода.

Синонімічні терміни-слова класифікуємо за морфологічною природою (частинимовним вираженням): іменникові (*власник* – *володар*; *ділянка-най* (*частка*); *вартість* – *ціна*; *конкурс* – *змагання*); прикметникові (*додатковий* – *субсидіарний*; *недійсний* – *оспорюваний*; *комерційний* – *фірмовий*; *ощадний* – *депозитний*). У тексті ЦК України найчастіше функціонують іменникові термінологічні синонімічні об'єднання. Деякі синоніми мають споріднені слова, між якими теж виникають синонімічні відношення: *найм* – *оренда*; *наймач* – *орендар*; *наймодавець* – *орендодавець*.

Таким чином, синоніми в цивільному праві – це терміни, що стосуються того самого поняття, але мають деякі відмінності в поняттєвому плані й розрізняються: структурно-граматичними особливостями; походженням (українські та іншомовні слова); способом творення, часом творення і терміном функціонування. Можна стверджувати, що синонімія в досліджуваній терміносистемі є закономірним і поширеним явищем, яке зумовлене лінгвістичними й екстралінгвальними чинниками та потребує постійної уваги з боку науковців. У період становлення нового цивільного законодавства України синонімія пов'язана, перш за все, з відродженням вдалих термінів, якими не користувалися протягом певного часу (*сервітут*, *емфітевзис*, *суперфіцій* тощо).

Опрацьований фактичний матеріал підтверджує перевагу абсолютної синонімії, що не потребує додаткової емоційно-експресивної забарвленості. Найпродуктивнішими є іменникові термінологічні синоніми. Важливою категорією, що формує дану термінологію, вважаємо й гіпонімічну парадигму.

Синонімія в цивільному праві, з одного боку, заважає однозначності сприймання (сам факт застосування синонімічних термінів може скласти помилкове враження ніби вони мають різний юридичний зміст), а з іншого, – уточнює і урізноманітнює процес сприймання текстів нормативних актів.

Наше дослідження буде корисним для подальшого впорядкування й стандартизації української термінології цивільного права. Залишиться в термінологічному вжитку цієї галузі права найкраще, оскільки кожна терміносистема прагне встановити однозначну відповідність між терміном і позначуванним за допомогою нього поняттям.

1. Конституція України. – К., 1997. – 78 с. 2. Повітряний кодекс України: Офіційне видання / Міністерство юстиції України. – К.: Форум, 2004. – С. 27. 3. Цивільний кодекс Української РСР. – К., 1959. – 182 с. 4. Цивільний кодекс Української РСР, Цивільний процесуальний кодекс України. – К., 2000. – 256 с. 5. Цивільний кодекс України: Офіційний текст / Міністерство юстиції України. – К.: Форум, 2005. – 552 с. 6. Артикуца Н. Проблеми і перспективи вивчення юридичної термінології // Право України. – 1998. – № 4. – С. 56–57. 7. Борисюк І. Явище синонімії в термінології // Дивослово. – 2000. – № 4. – С. 27–28. 8. Василькова Л. Лексика на позначення правових відносин // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2001. – Вип. IV. – С. 36. 9. Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 16. – С. 250. 10. Волкова І. В. Лексико-семантична характеристика сучасної української фізичної термінології (на матеріалі спеціалізованих видань 90-х рр. ХХ ст.): Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Х., 2002. – С. 9–12. 11. Гнусь Н. С. Спадкове право: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – С. 744. 12. Головченко В. В., Ковальський В. С. Юридична термінологія: Довідник. – К., 1998. – 224 с. 13. Житлове право України: Навч. посібник / За ред. В. С. Гопанчука, Ю. О. Заїки. – К.: Істина, 2003. – С. 53. 14. Заїка Ю. О., Співак В. М. Право власності. Спадкове

право. Навч. посібник. – К.: Наук. думка, 2000. – С. 73. 15. Зайцев Ю. Методико-організаційні засади опрацювання термінології проекту Цивільного кодексу України // Українське право. – 1996. – № 2 (4). – С. 27–29. 16. Зайцев Ю. Проект Цивільного кодексу України як основа для розбудови української правничої терміносистеми / Проблеми правопису і термінології. – К., 1997. – С. 51. 17. Козловець І. Синонімія у фінансово-кредитній термінології // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2003. – Вип. V. – С. 103–105. 18. Кононов О. Знову про проблеми юридичного перекладу // Юридичний журнал. – 2004. – 12 (30). – С. 54–56. 19. Корж А. В. Юридичне документоведення: Навч. посібник для студентів вищих закладів освіти Міністерства внутрішніх справ України. – К., 2000. – С. 75–76. 20. Костенко Л. Мовні аспекти юриспруденції // Юридичний журнал. – 2006. – 2 (44). – С. 132–134. 21. Краснопольська Н. Синонімія в термінології менеджменту // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. VI. – С. 111–114. 22. Лаптії І. Оплата праці і заробітна плата: щодо питання термінології // Право України. – 2005. – № 7. – С. 81–84. 23. Лепеха Т. Лексико-семантичні особливості термінів судово-медичної експертизи // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 141–145. 24. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови. – Х., 1997. – С. 67–99. 25. Михайлова Т. Синонімічні відношення в українській науково-технічній термінології // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – Львів, 2004. – № 503. – С. 53–57. 26. Новий тлумачний словник української мови: У 4 т. – К., 1999. 27. Орфографічний словник української мови. – К., 1999. 28. Пастернак Г. З історії становлення української економічно-правової термінології // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2001. – Вип. IV. – С. 138. 29. Породько В. В. Житло як об'єкт правових відносин: проблеми термінології // Вісн. Верховного Суду України. – 2004. – № 12 (52). – С. 37–40. 30. Сербенська О. А. Розвиток української юридичної термінології після Великої Жовтневої соціалістичної революції: Дис. ... канд. філол. наук. – Львів, 1965. 31. Сергєєва Г. Інтернаціоналізація права і проблеми унормування української правничої термінології // Проблеми української термінології: Зб. наук. праць. – Львів, 2004. – С. 192–196. 32. Сергєєва Г. Сучасні тенденції розвитку терміносистеми української правничої мови // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2001. – Вип. IV. – С. 265–267. 33. Серебровський В. И. Очерки наследственного права. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1953. – С. 43–44. 34. Симоненко Л. О. Проблема мовної норми в кримінальному кодексі України // Наукові записки НаУКМА. – К., 2003. – Т. 22. – Юридичні науки. – С. 259–261. 35. Словник законодавчих термінів. – К., 2000. – 608 с. 36. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарата. – К., 2000. – 680 с. 37. Словник синонімів української мови / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін.: У 2-х т. – К.: Наук. думка, 1999–2000. 38. Соколовська Т. Синонімія та антонімія як базові парадигматичні класи в українській терміносистемі з генетики // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 171–174. 39. Сташко М. Абсолютні синоніми в бібліотечній термінології // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 178–180. 40. Терещенко С. І. Синонімія в термінології (лексикографічний аспект) // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2001. – Вип. IV. – С. 328–330. 41. Тертишник В. Мова і стиль юридичних документів // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 9. – С. 4. 42. Тлумачний словник з цивільного права / За ред. В. М. Селіванова. – К., 1998. – 225 с. 43. Токарська А. Культура ділового мовлення юристів: стан і проблеми // Право України. – 1999. – № 11. – С. 58–60. 44. Тур О. Явище синонімії в українській термінології землеустрою та кадастру // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. VI. – С. 221–224. 45. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С. 539. 46. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Спадкове право. Теорія та практика: Навч. посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 7. 47. Цимбал Н. Проблема синонімії в українській термінології органічної хімії // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2003. – Вип. V. – С. 187–191. 48. Юридичний словник-довідник / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К., 1996. – 695 с. 49. Янчук І. Вітчизняна юридична термінологія в аспекті лінгвістичного дослідження (за новим Цивільним кодексом України) // Юридична Україна. – 2004. – № 9. – С. 32–36.